

ЧАСТИНА I

Куди потрапляють воїни

Коли 24 лютого 2022 року почалося повномасштабне вторгнення, я був на передовій, бігав туди-сюди по лініях брудного окопу на морозі, пірнав в укриття від артилерійського вогню, щосили намагаючись не розірватися на шматки від кулі чи мінометного вибуху. Того дня, коли розпочалися бойові дії між Україною та Росією, були одні з найважчих боїв, в яких я брав участь як солдат, і ворог кинув на нас усе, що міг, намагаючись підкорити наші війська. Я припускаю, що вони хотіли прокласти собі шлях через усю країну за кілька днів. Ми дивом вистояли.

Зараз вам, мабуть, цікаво, як хлопець з Вотфорда опинився в лавах українських морських піхотинців. Відповідь криється у дивному поєднанні любові до військової служби та любові до гарної жінки. І без першого навряд чи сталося б друге. У дитинстві я завжди хотів бути солдатом, у чому був винен мій дідусь — ветеран Другої світової війни, чії фотографії відповідали розповідям. Коли мені було дев'ять років, помер мій батько, що додало мені стійкості, і коли мама згодом нарікала на те, що я цілими днями сиджу за комп'ютером, як підліток, я почав цікавитись військовим світом. Деякий час мені дуже подобався Королівський флот, але врешті-решт я вступив до Королівського англійського полку. Потрапивши на базову підготовку в казарми Бассінгборн в Кембріджширі в 1991 році, у віці сімнадцяти років, я незабаром дізнався все, що потрібно знати солдату про виживання в бою. Судячи з усього, війна — це пекло, але я був готовий до неї.

Невдовзі я проходив службу в Північній Ірландії, що стало для мене способом заробітку. Моя діяльність була

різноплановою. Часом я підтримував Королівську поліцію Ольстера в таємних і відкритих операціях під час кривавого конфлікту з Тимчасовою ІРА*. Крім того, я захищав саперів від снайперів, коли вони знешкоджували вибухонебезпечні міні-пастки. Але головним чином я стежив за терористичною діяльністю, спостерігаючи за цікавими мені людьми з позицій під прикриттям. Здебільшого мені вдавалося уникати надто близьких контактів або драматичних ситуацій, хоча все змінилося після вибуху на Шенкіл Роуд у 1993 році. Атака була, очевидно, невдалим планом вбивства. Двоє членів ІРА доставили бомбу до закускочної з фіш-енд-чипс, маючи на меті вбити лідерів лояльної до них Асоціації оборони Ольстера. Бомба спрацювала завчасно, внаслідок чого загинуло десять осіб, в тому числі один із підричників і двоє дітей. Багато інших людей отримали поранення. Я був одним із перших на місці події і допомагав встановлювати огороження навколо місця вибуху. До моменту мого прибуття земля все ще тліла.

У Північній Ірландії я відчув сильне почуття обов'язку і братерства, і мені це дуже сподобалося. Кожен прикривав мою спину, як і я його, і часом здавалося, що я приєднався до якоїсь великої сім'ї. Ми тренувалися, воювали і випивали разом — цей зв'язок був дуже важливим, враховуючи, що ризики були дуже високими. Одного разу, коли ми сиділи в їдальні на станції Королівської поліції Ольстера на Гросвенор Роуд, повз нас проїхала машина Тимчасової ІРА і відкрила вогонь по двох офіцерах, які чергували на вулиці. Почувши метушню, ми вибігли на вулицю і погналися за автомобілем. Повз нас пролітали снаряди, які влучали в машину, але коли ми наблизилися, ворог встиг утекти.

Але це був ще не кінець. Хтось вигукнув, що машина могла бути замінована повторним вибуховим пристроєм,

* Ірландська республіканська армія.

і терористи заманювали нас. Ми обережно наблизилися, а коли безпечно оглянули місце події і повернулися у відділок, я ще кілька годин палав від адреналіну.

За дев'ять років служби в Королівському англійському полку я був призначений до 24 аеромобільної бригади (у 1993 і 1994 роках) — сил швидкого реагування, які діяли в Боснії після силового поділу Югославії. Моя роль вимагала, щоб я міг переїхати в будь-яку частину країни в будь-який час, і коли мені пояснили, що, можливо, мені доведеться допомагати рятувати збитих пілотів з миротворчої місії ООН, до складу якої входили, зокрема, представники Великої Британії та Франції, я був у захваті.

Під час підготовки я мав пройти шеститижневий курс «Виживання, ухилення, опір і втеча» (SERE) на випадок, якщо мені не пощастить потрапити в полон у тилу ворога. Після цього мене відправили до штату Вашингтон, що на тихоокеанському північному заході США, де я навчився мислити на ходу і виживати в дикій природі, харчуючись тим, що росте на землі, і полюючи на всіляких звірів. Нас навчили будувати укриття, які важко виявити неозброєним оком, і в серії випробувань на втечу та ухилення мені довелося тікати з невеликою командою, переходячи від сітки до сітки, уникаючи при цьому високомотивованої команди мисливців. Врешті-решт мене схопили, надягли пакет на голову і допитували. Поводились зі мною максимально реалістично — я дізнався стільки, скільки хотів знати про тактичні методи допиту, фізичне залякування, стресові позиції та різні етапи затримання. Ні до кого не було особливого ставлення, — страждали всі. Насправді робота була настільки інтенсивною, що дехто з команди отримав незначне переохолодження після того, як кілька днів повзав по снігу. Впоравшись із цими викликами, я пройшов через випробування в хорошій формі.

На щастя, мені ніколи не доводилося застосовувати ці навички на практиці під час моєї армійської кар'єри, хоча я бачив похмуру реальність війни зблизька. У Боснії були факти етнічних чисток і згвалтувань з боку боснійських сербів, а під час відпустки в Хорватії я чув, як історичне місто Дубровник розбомбили на шматки. Вибухи були схожі на гуркіт грому, хоча я був за багато кілометрів звідти. Пізніше я познайомився з місцевим, якого хлопці прозвали Гаррі — на честь веселого персонажа Флеша Гаррі зі старих фільмів про святого Трініана. Йому було лише близько дванадцяти років, але він мав навички торговця зброєю: він запропонував мені гранату за 200 доларів і АК-47 за 900. Хоча він був боснійцем, він говорив з американським акцентом, який він перейняв, дивлячись MTV. Це сумне свідчення того, як конфлікт може зруйнувати життя дитини.

Коли я пішов з армії в 1999 році, мій світ рухнув. Два роки я пропрацював на заводі, виготовляючи моноблоки для під'їзних шляхів, але мій шлюб розвалювався, і я почувався жахливо. Робота була лайном, життя було лайном — *все було лайном*. Пропрацювавши кілька років у компанії з утилізації небезпечних відходів у Бедфорді та Ноттінгемі, у 2014 році я розпочав власний бізнес у тій самій галузі з оборотом близько 200 000 фунтів стерлінгів на рік. На якийсь час у мене знову з'явилося відчуття цілеспрямованості, але це не тривало довго. Ще одні стосунки розпалися, а разом із ними і мій дух, і я почав ностальгувати за товариськими стосунками та пригодами військового життя. Виявилося, що маючи бізнес, я почувався до біса нещасним, можливо, навіть пригніченим, але я міг жити щасливим життям, маючи лише рюкзак за спиною. Щось мало змінитися. На той час мені було трохи за сорок, а мій син поїхав до університету, щоб знайти своє місце в світі. У Великій Британії, звісно, було не так багато розваг, тож

коли у 2016 році деякі товариші, які проходили службу за контрактом, розповіли мені про своє життя в армії, я зацікавився. Як і належить групі колишніх солдатів, вони придумали собі самопринизливу назву — «Найманці за мінімальну платню», але насправді це зовсім не так: ці хлопці були професіоналами, відданими своїй справі. У Сирії вони працювали разом із Загонами народної самооборони, також відомими як YPG International, групою курдів та іноземних бійців, які допомагали Сирійським демократичним силам (SDF) у кампанії проти ІДІЛ. Але мене цікавили не гроші, а усвідомлення того, що я знову можу приносити користь світові, і коли я погодився вступити до них, цей крок змінив моє життя.

Для початку нас переправили до Сирії через мережу конспіративних квартир, що було вперше. Потім я зіштовхнувся з іншим стилем конфлікту, відмінним від того, до якого я звик. Більшість днів ми працювали у дванадцятигодинні зміни, забезпечуючи охорону тактичного медичного підрозділу, а моя команда патрулювала цивільні райони в тилу ворога, одночасно шукаючи ворожих бойовиків, які могли прорватися. Іноді нам вдавалося вступити в контакт, іноді ні, і незабаром я зрозумів, що війна була досить односторонньою справою. ІДІЛ, попри значне фінансування і високу мотивацію, не мали мінометів, артилерії і повітряної підтримки. *Але в нас вони були.*

Потім я працював зі взводом іноземців, допомагаючи розбудовувати тренувальну інфраструктуру, будуючи стрільбища та покращуючи комунікації. Він складався з американців, німців, англійців, курдів і, звичайно ж, британців, які прагнули звільнити місто Ракка, і ця робота відкрила мені шлях до абсолютно нової військової кар'єри. Щось мені сподобалося, щось ні, але я знайшов позитивні моменти в тому, що приєднався до збройних сил із

добрими намірами. Багато в чому YPG представляли дуже сучасний ідеал у регіоні: їхньою метою було сприяння мультикультурній рівності та правам жінок. YPG навіть називали себе жіночою революцією, і мені хотілося підтримати цю ідею. Також ми працювали над тим, щоб зупинити варварського ворога, який прагнув завдати максимального болю невинному цивільному населенню. Коли місто чи село звільняли з-під контролю ІДІЛ, ми часто знаходили докази масових зґвалтувань і тортур. Враховуючи, що за голову кожного західного бійця призначалася винагорода у розмірі 250 000 доларів, пріоритетом було не потрапити в полон.

Незабаром я зрозумів, що більшість людей, з якими я працював, можна розділити на одну з трьох категорій: втікачі, вбивці або віряни. Я найкраще підходив до першої категорії, бо жадав пригод, братерства та мети. У компанії з утилізації відходів у Бедфорді я, звісно, не міг цього отримати. В основному я збирав брукх разом з людьми зі схожим світоглядом, — хлопцями, які хотіли допомогти перемогти ворога, що сів хаос серед вразливого цивільного населення. Недоліком участі в такій різноманітній групі було те, що вона приваблювала й анархістів та комуністів. Багато з них були невідгодованими і або надто релігійними, або дуже політизованими, а різні групи іноді конфліктували між собою. Попри все те хороше, що ми зробили в Сирії, я знав, що мені не підходить участь у такій безладній структурі. Я віддавав перевагу дисципліні.

Коли наприкінці 2017 року мене попросили допомогти в Україні, я подумав: «Чому б і ні?» Я знав багато досвідчених солдатів, які їхали туди з Великої Британії, США, Європи та Австралії і захищали країну від агресивної російської армії, яка створювала проблеми на кордоні. Хоча під час служби в Сирії я не бачив на власні очі, наскільки

безжальними можуть бути путінські війська, я знав, що вони вважаються добре навченим і добре озброєним натовпом головорізів і вбивць — і я прагнув відтіснити їх. Коли мені запропонували допомогти у підготовці штурмової бригади «Азов», що базується в Маріуполі, я вхопився за цей шанс. «Азов» був легітимним, офіційним підрозділом національної армії, а Маріуполь був перспективним містом, розташованим на березі Азовського моря, з кількома чудовими пляжами поблизу. Враховуючи, що Бедфорд за час моєї відсутності не перетворився на тропічний рай, я вирішив ризикнути.

Моє резюме по приїзду в Україну у 2018 році було досить простим. Українське військове керівництво, побоюючись ще однієї широкомасштабної російської атаки після анексії Криму у 2014 році (про це пізніше), прагнуло вчитися у своїх західних колег. Мій попередній досвід і знання дозволили мені потрапити до одного відсотка найкращих військових в Україні, і з 2018 по 2020 рік я тренував чоловіків і жінок бригади «Азов», спеціалізуючись переважно на снайперських навичках, методах виживання, спостереженні та розвідці. Я ділився своїми знаннями про читання карт і навігацію, а також про те, як опанувати основні техніки стрільби без використання надто складних технологій. Тривожним сигналом стало те, що я помітив, що багато військовослужбовців використовували GPS на своїх телефонах для навігації. Мобільний телефон — це скарбниця розвідданих, і якщо його перехопить ворог, то будь-які дані про місцеперебування можуть бути використані проти окремої людини або команди.

На цьому місці, мабуть, краще пояснити політичну приналежність «Азову», оскільки у 2022 році ця група стала центром дико перебільшеної кремлівської пропаганди

впродовж перших тижнів війни. Димовою завісою для перших обстрілів Путіним таких міст, як Маріуполь, було те, що він проводить спеціальну військову операцію з метою денацифікації України. Звичайно, в перші дні свого існування «Азов» очорнювали за асоціації з неонацизмом і ультраправою символікою, багато в чому пов'язаною з їхніми минулими зв'язками з культурою екстремального футбольного хуліганства. Я чув, як один із колишніх членів групи описував «Азов» 2014 року як «купку екстремістів із яйцями». Однак група, до якої я приєднався, виявилася зовсім іншим звіром, і ці неприємні елементи зникли.

Як на мене, Росія говорила нісенітниці. Працюючи в «Азові», я не пам'ятаю, щоб хтось нав'язував мені свою ідеологію, будь то ліві чи праві, і я працював з людьми різних культур. У моїй компанії були євреї, ісламісти, мусульмани, хлопці з Криму, татари. Так, я бачив одне чи два спірних татуювання, символи, натхненні скандинавською міфологією, але я не зовсім упевнений, що вони означали, і я жодного разу не був свідком проявів расизму. Це не означає, що його не було. Одна-дві людини могли мати підозрілі погляди, але в цьому відношенні «Азов» нічим не відрізнявся від будь-якої армії, флоту чи повітряних сил. На жаль, у такому великому колективі завжди знайдеться кілька гнилих яблук.

На той час українська армія була одним з найбільших роботодавців у регіоні. Довкола Маріуполя, особливо у віддалених селах, був високий рівень безробіття, і багато охочих чоловіків і жінок шукали роботу. Я міг зрозуміти привабливість цієї роботи: «Азов» давав бійцям відчуття мети, згуртованості, всі мали змогу щодня тренуватися та здобувати нові навички організації та лідерства, які можна було передавати іншим. Крім того, військових забезпечували їжею та стабільним доходом. Усі люди, з якими

я контактував у перші дні роботи в місті, купилися на «бренд» та ідею боротьби за демократичну і вільну Україну. Для мене цього було достатньо. Коли я йшов в армію, я хотів стояти поруч з людьми, які були готові до чесної боротьби, з солдатами, які знали свою справу і не збиралися відступати у важкі часи. Щоразу, коли я проходив Маріуполем, до бійців «Азову» ставилися як до героїв.

Їм було за що боротися. Як і багато іноземних бійців в Україні, я скоро зрозумів складну політичну ситуацію в країні, її дивні відносини з Росією та довготривалу війну на Донбасі на сході країни. Як повідомлялося, протягом багатьох років путінський режим виношував плани щодо повернення колишніх радянських республік, включаючи незалежну Україну, і ідея силового захоплення країни спалахнула з новою силою, коли Крим — півострів на півдні — був захоплений і анексований у 2014 році. Того ж року прихильні до Путіна сили захопили кілька урядових будівель у Донецьку та Луганську, проголосивши ці два регіони Донбасу незалежними республіками. Аналогічне повстання намагалися підняти в Маріуполі, але воно не змогло набрати обертів.

Український уряд, зі зрозумілих причин роздратований цими захопленнями, почав чинити опір, і обидві групи опинилися втягнуті в довготривалий «статичний» конфлікт на Донбасі, де дві армії відсиджуються в окопах і тунелях й обстрілюють одна одну з артилерійських знарядь. Навіть кілька мирних договорів і десятки перемир'їв не змогли сповільнити насильство. Росія надавала сепаратистам, відомим як Донецька Народна Республіка (ДНР) і Луганська Народна Республіка (ЛНР), приховану військову підтримку. Як пізніше було підраховано, в період між 2014 і 2021 роками було вбито 14 000 людей з обох сторін. Близько 3400 з них були цивільними особами.